

พลังบวร : พลังหลักของชุมชนคุณธรรม*

BORWON: THE MAIN POWER OF MORAL COMMUNITY

พระอธิการโสภณ ปิยธมโม (กิ่งแก้ว)

PhraadhikanSophon Piyadhammo (Kingkaew)

ละเอียต จงกลณี

La-Eard Chongolnee

พระฮอนด้า วาตสัทโท (เข็มมา)

PhraHonda Vatasatto (Khemma)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

MaHachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen campus, Thailand.

E-Mail: Dgddghf3344@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ เป็นการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับหลักการ วัตถุประสงค์ และการบริหารจัดการ โดยการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) เพื่อส่งเสริมความร่วมมือและสร้างความรู้สึกคุณธรรมของชุมชน กล่าวคือ ในกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อให้คนไทยมีความสุข สำหรับกระทรวงวัฒนธรรมได้กำหนดยุทธศาสตร์เพื่อให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ โดยมีวิสัยทัศน์ “วัฒนธรรมไทยเข้มแข็ง เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคน สังคม และเศรษฐกิจของประเทศอย่างยั่งยืน โดยเน้นสร้างคนดี สังคมดี มีคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งจะมีการเสริมสร้างชุมชนคุณธรรม องค์กรคุณธรรม” รวมทั้งต้องการสืบสาน สร้างสรรค์งานด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม โดยใช้ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมเป็นเครื่องหล่อหลอม ยึดเหนี่ยว สร้างคุณค่าทางสังคม และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับสถาบันครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติให้เกิดความเข้มแข็ง เกิดค่านิยมที่ดีงามในการดำเนินชีวิตอย่างรู้รักสามัคคี

กระทรวงวัฒนธรรม ในฐานะองค์กรที่มีบทบาทหน้าที่ในการทำนุบำรุงส่งเสริมและอุปถัมภ์คุ้มครองกิจการด้านพระพุทธศาสนา โดยการนำเสนอประเด็นที่เป็นหลักการ ในการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวรไว้ ดังนี้ 1) ชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้วยพลังบวร 3) แนวทางการสร้างความเข้มแข็งของ “บวร” เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ของชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ เกิดเป็นพลังบวรที่เข้มแข็ง คนมีคุณธรรม ครอบครัวมีคุณธรรม หน่วยงานมีคุณธรรม ชุมชนมีคุณธรรม และสังคมมีคุณธรรม เป็นพลังหลักของชุมชนไทย

คำสำคัญ : พลังบวร, ชุมชนคุณธรรม

---

*Received: 24 December 2020; Revised: 03 May 2021; Accepted: 07 May 2021

Abstract

This journal article aims to present the ideas of principles, Objectives and the management to move the moral community forward by using the joining force of Borwon (home, wat, school) in order to enhance the community cooperation and creating knowledge with moral. The 20 -year national strategy sets out the vision that "the country is stable, wealthy and sustainable, a developed country with the development of the philosophy of sufficiency economy". The Ministry of Culture has set a strategy to align with the national strategy with the vision "Strong Thai culture is the cornerstone of sustainable development of the country's people, society and economy by focusing on creating good people, good society, Virtue and morality, which will strengthen the moral community, moral organization", as well as the need to continue. To be creative Religious, arts and culture works using religion, art, culture as a casting machine. To strengthen social values and strengthen the institutions of family, community, society and the nation. The company has a good value to live in love with unity.

The ministry of culture as an organization that plays the role of preserving, promoting and nourishing the Buddhist religious affair by presenting the main issues as the principles of moving the moral community forward. 1) The moral community acceptance of sufficient economy, 2) The moving forward action of the moral community acceptance of sufficient economy with Borwon power, 3) The way of creating strength of Borwon for stability, wealthy, and sustainability of the moral community acceptance of sufficient economy. Resulting in strong Borwon with people moral, family moral, organization moral, community moral and society moral which are the main power of Thailand.

Keywords: Borwon power, Moral community

บทนำ

การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ) สู่สังคมคุณธรรมที่มั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน ซึ่งเป็นหนึ่งในโครงการที่อยู่ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เพื่อให้เป็นไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560 – 2564 ของรัฐบาล โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาที่ยั่งยืน และคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา อีกทั้งยังเป็นนโยบายที่สำคัญของกระทรวงวัฒนธรรม ด้วย กล่าวคือ ในกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” (ราชกิจจานุเบกษา, 2559) เพื่อให้คนไทยมีความสุข สำหรับกระทรวงวัฒนธรรมได้กำหนดยุทธศาสตร์เพื่อให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ โดยมีวิสัยทัศน์ “วัฒนธรรมไทยเข้มแข็งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคน สังคมและเศรษฐกิจของ

ประเทศอย่างยั่งยืน โดยเน้นสร้างคนดี สังคมดี มีคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งจะมีการเสริมสร้าง ชุมชนคุณธรรมองค์กรคุณธรรม” (ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ (ศพอ.), 2563) รวมทั้งต้องการสืบสาน สร้างสรรค์งานด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม โดยใช้ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมเป็นเครื่องหล่อหลอม ยึดเหนี่ยว สร้างคุณค่าทางสังคมและสร้างภูมิคุ้มกันให้กับสถาบันครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติให้เกิดความเข้มแข็ง เกิดค่านิยมที่ดีงามในการดำเนินชีวิตอย่างรู้รักสามัคคี

การที่รัฐบาลได้จัดทำแผนคุณธรรมแห่งชาติฉบับที่ 1 ขึ้น ก็เพื่อเป็นการขับเคลื่อนให้ชุมชน สังคม ประเทศชาติ ได้ดำเนินกิจกรรมภายใต้นโยบายของรัฐบาลในการพัฒนาคนให้เข้มแข็ง มีคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิต สังคมประเทศชาติจึงจะมีการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560–2564 ต้องการมุ่งเน้นให้คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ดังนั้นการพัฒนาคนจำเป็นต้องอาศัยระบบคุณธรรมเป็นแบบแผนในการพัฒนาจึงจะประสบผลสำเร็จ สอดคล้องกับพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ) ซึ่งถือเป็นพลังที่สำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนให้ชุมชนได้เกิดการพัฒนา เพราะพลังบวรเป็นสามเสาหลักในการอยู่ร่วมกันของทุกคนในชุมชน สังคม สามเสาหลักนี้จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพึ่งพาอาศัยกัน จะขาดเสาใดเสาหนึ่งไม่ได้ การพึ่งพาอาศัยกันของสามเสาหลักนี้ เป็นวัฒนธรรมที่โดดเด่นของสังคมไทยมากกว่า 30 ปี เพราะสังคมไทยโดยส่วนใหญ่เป็นสังคมแบบพึ่งพาอาศัยกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันตามลักษณะนิสัยของคนไทยโดยแท้จริง (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอำนาจเจริญ, 2560)

ความหมายและขอบเขตการดำเนินงานของบวร (บ้าน วัด โรงเรียน)

แนวทางการสร้างความเข้มแข็งของ “บวร” เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ของชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีคำสำคัญที่ต้องมีการสื่อสารให้เข้าใจตรงกันในการบูรณาการการดำเนินงานร่วมกัน และปฏิบัติได้อย่างถูกต้องโดยมีความหมายและขอบเขตพอสังเขป ดังนี้ (กรมการศาสนา, 2559)

1. คนในชุมชนยึดมั่นปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือ เกิดความสงบสุขในชุมชน ปัญหาต่าง ๆ หรือสิ่งไม่ดีในชุมชนลดลงหรือหมดไป ไม่มีปัญหายาเสพติด ไม่มีปัญหาการทะเลาะวิวาท ไม่มีปัญหาการพนัน ไม่มีอบายมุข ไม่มีปัญหาการลักขโมย ไม่มีปัญหาขยี้ ไม่มีปัญหาสิ่งแวดล้อมการดื่มสุราลดลง หนี้สินลดลง เป็นต้น มีสิ่งดีงามเกิดขึ้นในชุมชน

2. คนในชุมชนน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต คนในชุมชนอยู่ดีมีสุข อดทน อดออม ขยัน ไม้โลภ ไม้เบียดเบียนผู้อื่น มีความพอประมาณ รู้จักพึ่งพาตนเอง ประกอบสัมมาอาชีพ สร้างรายได้ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี

3. คนในชุมชนสืบสานและดำเนินชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมที่ดีงาม มีการสืบทอดศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น พัฒนาต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมเชื่อมโยงการท่องเที่ยว สร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ สร้างสินค้าและบริการ เช่น ผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมไทย (CPOT: Cultural Product of Thailand)

บวร “บ” แทนความหมายด้วยคำว่า “บ้าน” ซึ่งบ้านคือที่พักอาศัยหรือครอบครัวก็ได้ บ้านให้ความรักความอบอุ่นผูกพัน แม้จะเป็นหน่วยหรือสถาบันเล็กที่สุดในโครงสร้างของสังคม แต่เป็นจุดเริ่มต้นของสังคมใหญ่ ๆ เป็นพื้นเพของชิ้นเล็กที่มีความหมายสำคัญมาก

“ว” แทนความหมายด้วยคำว่า “วัด” วัดเปรียบเสมือนศูนย์กลางทางจิตใจของคนไทยมาแต่ครั้งอดีต เป็นสถาบันยึดเหนี่ยวจิตใจ อบรมสั่งสอนคนในชุมชนรอบ ๆ วัด ให้ประพฤติถูกทำนองคลองธรรม วัดนอกจากจะเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจของพระสงฆ์แล้ว สำหรับชาวบ้านยังเป็นสถานที่ให้คนในชุมชนพบปะกัน ใครเดือดเนื้อร้อนใจก็มาปรึกษากัน กลับจากวัดก็ได้คำสอนดี ๆ (กรมการศาสนา, 2559)

“ร” แทนความหมายด้วยคำว่า “โรงเรียน” โรงเรียนคือสถานที่ที่ให้ความรู้อย่างมีแบบแผนสำหรับเยาวชน ซึ่งจะโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต รวมถึงหน่วยงานภาครัฐที่อยู่ในพื้นที่เพื่อให้บริการประชาชน เพื่อให้ครอบคลุม ทั้งนี้ “ร” ในที่นี้จึงหมายรวมถึงหน่วยงานภาครัฐที่อยู่ในพื้นที่ด้วย

พลังบวร : ชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

หลักการ

รัฐบาล มีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาประเทศเพื่อให้ประชาชนอยู่ดีมีสุข มุ่งสู่วิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนา แล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ดังกล่าว จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560–2580) เป็นยุทธศาสตร์ชาติฉบับแรกของประเทศไทย นำสู่การปฏิบัติและพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า พร้อมกำหนดแผนปฏิรูปประเทศที่มุ่งเน้นสร้างสังคมและชุมชนที่เข้มแข็ง ตั้งแต่ระดับบุคคลให้เป็นคนดีมีคุณธรรม มีความมั่นคงทางด้านอาชีพ รายได้ รู้จักการออม มีสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดี เพื่อสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีคุณภาพและคุณธรรม เป็นสังคมน่าอยู่ รัฐบาลได้ประกาศใช้แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559–2564) (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2559) ซึ่งเป็นแผนระดับชาติ ด้านการส่งเสริมคุณธรรม โดยการนำพลังประชารัฐและพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) มาสร้างสังคมไทยให้เป็น “สังคมคุณธรรมที่มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” มุ่งเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งจากภายใน เพื่อให้ทุกคน ทุกครอบครัว ทุกชุมชน ทุกองค์กร และทุกหน่วยงานมีคุณธรรม

กระทรวงวัฒนธรรม ได้ดำเนินนโยบายขับเคลื่อนโครงการชุมชนคุณธรรม น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขับเคลื่อนด้วยพลังบวร ตามแผนแม่บทฉบับดังกล่าว สนับสนุนทุก ๆ กิจกรรม ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมปลูกฝังคุณธรรม สร้างคนดี สังคมดี ให้ “คุณธรรมนำการพัฒนา” ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเร่งเสริมสร้างให้เป็นคนดีมีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ด้วยการส่งเสริมนำพลังบวร บ้านวัด โรงเรียนร่วมสร้างสังคมคุณธรรม เนื่องจากเป็นสถาบันหลักทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญต่อการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม การส่งเสริมให้เกิดชุมชนคุณธรรม จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมืออย่างจริงจังจากสถาบันในชุมชน ที่มีบ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ รวมเรียกว่า “พลังบวร” เป็นสถาบันหลักในการขับเคลื่อนให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ทำให้เด็ก เยาวชน ประชาชนมีคุณธรรมจริยธรรมที่ดี และมีภูมิรู้ในการดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ นอกจากนี้ต้องมีการส่งเสริมการขับเคลื่อนนำพลังบวร

ร่วมสร้างสังคมคุณธรรมที่เข้มแข็งแล้ว ต้องมีการประสานความร่วมมือไปยังภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงการส่งเสริมการสร้างคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์แก่คนในสังคมทุกพื้นที่ เพื่อให้คนไทยมีความเข้มแข็งทางคุณธรรม จริยธรรม สังคมไทยเกิดความสงบสุขร่มเย็นและประเทศชาติเกิดความมั่นคงอย่างยั่งยืน (กรมการศาสนา, 2559)

จากหลักการดังกล่าว กรมการศาสนาได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาเป็นนโยบายหลักของการดำเนินงานเพื่อให้เกิด “ชุมชนคุณธรรม” โดยกำหนดให้วัด/ศาสนสถาน/บ้าน (ชุมชน) โรงเรียน/ราชการ รวมทั้งองค์กรทุกเครือข่าย เป็นพลังขับเคลื่อน เปิดพื้นที่ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนพึ่งพาตนเอง พึ่งพากันเอง รวมกลุ่มอย่างมีพลัง ใช้ชีวิตพอมี พอกิน พอใช้มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่เหมาะสมตามสภาพของสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น รวมทั้งเป็นศูนย์กลางการเกิดทุนสถาบันพระมหากษัตริย์ ตลอดจนจัดกิจกรรมทางศาสนา ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และเป็นศูนย์กลางการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการมีส่วนร่วมและความเสียสละของคนในชุมชนนั้น ๆ โดยการขับเคลื่อนให้ชุมชนคุณธรรมก้าวสู่ “สังคมคุณธรรม” ด้วยการยึดมั่นในข้อปฏิบัติหลัก 3 ประการที่สามารถสัมผัสได้ คือ 1) ยึดและปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนาของแต่ละศาสนา สำหรับศาสนาพุทธให้รักษาศีล 5 โดยนำหลักคุณธรรมทางศาสนามาบูรณาการกับการดำเนินชีวิต เพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง 2) มีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในหลวงรัชกาลที่ 9 มาเป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างมั่นคง บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง พึ่งพากันเอง ความพอมีพอกิน การรู้จักพอประมาณ และการคำนึงถึงผลดีมีเหตุผลโดยยึดหลักทางสายกลาง 3) มีการดำรงชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมไทย มีความเอื้ออาทร มีขนบธรรมเนียม ประเพณีที่งดงามของไทย และมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาของท้องถิ่นสู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวันของคนไทย (กรมการศาสนา, 2561)

หลักการดำเนินงานขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรม

กรมการศาสนาได้มีแนวคิดและหลักการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรม โดยมีวัด/ศาสนสถานเป็นศูนย์กลางของชุมชนที่จะร่วมกันวางแผนงาน โครงการหรือกำหนดกิจกรรมร่วมกัน ระหว่างเจ้าอาวาสวัด/ผู้นำศาสนสถานกับผู้นำชุมชนในพื้นที่ทุกระดับ เน้น “การสร้างจิตสำนึก” ดังนี้ (กรมการศาสนา, 2561)

1. ค้นหาอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนหรือความต้องการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาของชุมชน
2. นำหลักการทรงงาน “ระเบิดจากข้างใน” “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” เป็นหลักการดำเนินงานในพื้นที่
3. ใช้กระบวนการประชาธิปไตย หรือพลัง “บวร” (บ้าน วัด ศาสนสถาน โรงเรียน ราชการ) เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงาน

4. การพัฒนาชุมชนเน้นพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area Based Approach) โดยมุ่งเน้น เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม คุณภาพชีวิตคนในชุมชนซึ่งเป็นรากฐานสำคัญความเข้มแข็งของชุมชน
5. นำสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ศาสตร์พระราชาเป็นแกนกลางการพัฒนาคน เสริมสร้างให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน
6. เชื่อมโยงการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมระดับต่าง ๆ เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน (ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์)
7. ส่งเสริมให้คนในชุมชนพึ่งพาตนเอง พึ่งพากันเอง รวมพลังพัฒนาต่อยอดทุนทางวัฒนธรรม ความหลากหลายทางทรัพยากร สิ่งแวดล้อม สร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน
8. บูรณาการความร่วมมือกับทุกภาคส่วนอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม เพื่อส่งเสริมให้เกิดชุมชนคุณธรรมทุกพื้นที่
9. สร้างเครือข่ายชุมชนคุณธรรมสู่สังคมคุณธรรมอย่างยั่งยืน โดยส่งเสริมให้คนในชุมชน 1) ยึดมั่นในหลักธรรมทางศาสนา 2) น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาคุณภาพชีวิต 3) ร่วมสืบสานประเพณี วิถีวัฒนธรรมที่งดงามส่งเสริมให้คนไทย
10. ใช้กระบวนการคุ้มบ้าน กลุ่มบ้าน หรือกลุ่มสนใจของคนในชุมชนขับเคลื่อนการดำเนินงานและติดตามประเมินผลในพื้นที่
11. ขยายเครือข่ายชุมชนคุณธรรม โดยใช้หลักการสร้างชุมชนคุณธรรมต้นแบบเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้และถ่ายทอดการดำเนินงาน

ยุทธศาสตร์การดำเนินงาน

ยุทธศาสตร์ที่ 1 สร้างค่านิยมและจิตสำนึกคุณธรรมจริยธรรมภายใต้หลักธรรมทางศาสนา

1. ร่วมกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำแผนส่งเสริมคุณธรรมของชุมชน
2. ร่วมกับชุมชนร่วมกันจัดทำธรรมนูญชุมชนคุณธรรม
3. ร่วมกับชุมชนรณรงค์ส่งเสริมให้คนในชุมชนยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนทางศาสนาที่ตนเคารพนับถือ เช่น ศาสนาพุทธ ส่งเสริมให้คนในชุมชนรักษาศีล 5
4. ร่วมกับชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดกิจกรรมทางศาสนา/อบรมคุณธรรมจริยธรรมในวันสำคัญของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
5. จัดทำโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเข้าวัดวันพระ รักษาศีล 5 สวดมนต์ไหว้พระหรือพัฒนาคุณภาพชีวิต ร่วมประกอบศาสนกิจในศาสนสถาน
6. นำนักเรียนเข้าวัดในพระ ปฏิบัติธรรมในช่วงเข้าพรรษา หรือนำนักเรียนปฏิบัติศาสนกิจในช่วงเดือนรอมฎอน
7. ร่วมกับชุมชน โรงเรียน หน่วยงานราชการ จัดกิจกรรมทางศาสนาตามประเพณีและความเชื่อ เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลหรือเฉลิมพระเกียรติแด่พระบรมวงศานุวงศ์ เช่น การสวดมนต์ ปฏิบัติธรรม เทศน์มหาชาติ ละหมาด สวดดูอาร์ จัดพิธีมิสซาขอพรพระเจ้า

8. จัดอบรมให้ความรู้เรื่องศาสนาพืธี และมารยาทไทยในศาสนาพืธีแก่เด็ก เยาวชนในสถานศึกษา
9. จัดอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน เข้าค่ายพุทธบุตร บวชศีลจาริณี

ยุทธศาสตร์ที่ 2 น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงพัฒนาคุณภาพชีวิต แนวทางการดำเนินงาน

1. มีการจัดประชุม หรือจัดวิทยากรมาบรรยายให้ความรู้เรื่อง “ความพออยู่ พอกินและพอเพียง” แก่คนในชุมชน จัดศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาหรือวัด
2. ส่งเสริมให้พระสงฆ์บรรยายธรรมเรื่อง “ความพอเพียง” ในวันธรรมสวนะ วันสำคัญทางศาสนา
3. ส่งเสริมให้โรงเรียนจัดตั้งชมรมพอเพียง หรือจัดอบรมให้ความรู้แก่นักเรียนเรื่องการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายประจำวัน/เดือน และการเก็บออมเพื่อเป็นทุนการศึกษา
4. แขนงนำชุมชนร่วมกับพัฒนาชุมชน เกษตรตำบล โรงเรียน จัดเวทีประชาคมให้ความรู้เรื่อง “การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี” แก่คนในชุมชน เช่น
  - การให้ความรู้เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง การปลูกพืชเกษตรอินทรีย์ การประหยัดไฟฟ้า น้ำประปา น้ำมันเชื้อเพลิง และลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น เช่น การลดซื้อสินค้าฟุ่มเฟือย
  - ส่งเสริมการใช้เวลาว่างเสริมสร้างรายได้ โดยอบรมอาชีพเสริมจากทุนภูมิปัญญาและทรัพยากรท้องถิ่น
5. จัดกิจกรรมส่งเสริมการเก็บออมเงิน เช่น เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ สหกรณ์ออมทรัพย์ฯ กลุ่มสวัสดิการชุมชน กองทุนหมู่บ้าน กองทุนอื่น ๆ และธนาคาร
6. จัดตลาดนัดผลิตภัณฑ์ชุมชนคุณธรรม ให้คนในชุมชนนำผลิตผลทางการเกษตร ทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญามาแลกเปลี่ยน หรือจำหน่ายในราคาถูก ภายในวัดหรือศาสนสถาน
7. จัดตลาดนัดพอเพียงในโรงเรียน เก็บผักผลไม้ นำผักที่ได้กปลูกมาจำหน่ายเพื่อเสริมสร้างรายได้

ยุทธศาสตร์ที่ 3 นำทุนทางวัฒนธรรมเสริมสร้างคุณค่าทางสังคมและมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจแก่ชุมชน

แนวทางการดำเนินงาน

1. สร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนรักความเป็นไทย รักชาติ จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยใช้ภาษาไทย อนุรักษ์ สืบสานประเพณี วิถีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่น
2. ส่งเสริมให้มีครูภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้าน ถ่ายทอดองค์ความรู้แก่เด็ก เยาวชนและประชาชนที่สนใจ เช่น การตัดตุง ตอกลาย ทอเสื่อลายมัดหมี่ การทอผ้าลายกลองมโหรีทัก
3. วัดร่วมกับโรงเรียน ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม ร่วมส่งเสริมสืบสานประเพณี วัฒนธรรมไทยอันดีงามของไทยแก่เด็กและเยาวชน โดยการ
  - จัดตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านของชุมชนภายในศาสนสถานหรือชุมชน

- ส่งเสริมให้ปราชญ์ชาวบ้าน/ครูภูมิปัญญาร่วมส่งเสริมผลิตสินค้าและพัฒนาต่อยอดสินค้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่ชาวบ้านในชุมชน เช่น การแปรรูปผ้าขาวม้าเป็นเสื้อหรือของใช้
- จัดตลาดนัดภูมิปัญญาในสถานศึกษา/ในชุมชน
- จัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงธรรมะ เรียนรู้วิถีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่น
- ส่งเสริมให้คนในชุมชนรวมกลุ่มทำโฮมสเตย์วิถีชุมชน รวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนผลิตสินค้าทางวัฒนธรรมตามศักยภาพของชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การขยายผลและการพัฒนาเครือข่ายชุมชนคุณธรรม

แนวทางการดำเนินงาน

1. พัฒนาสมรรถนะการบริหารจัดการดำเนินงานขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมแก่บุคลากรและองค์กรเครือข่าย โดยจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรม พร้อมศึกษางาน
2. ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมผ่านสื่อสาธารณะ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์และสื่อสารสนเทศ
3. ประสานไปยังหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ร่วมสนับสนุนการขับเคลื่อนการดำเนินงานทั้งด้านวิชาการ บุคลากร วัสดุ อุปกรณ์และสถานที่
  - ประชาสัมพันธ์เชิญชวนเครือข่ายหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ในพื้นที่นอกพื้นที่ ร่วมเป็นเครือข่ายชุมชนคุณธรรมเพื่อสร้างสังคมคุณธรรมที่ยั่งยืน
  - ขยายเครือข่ายชุมชนคุณธรรมในพื้นที่/นอกพื้นที่ โดยคัดเลือกวัดที่มีความพร้อมเป็นเครือข่ายชุมชนคุณธรรม เข้ารับการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร พร้อมการศึกษางานและนำผลการศึกษาศึกษาเรียนรู้ไปขยายผลการดำเนินร่วมกับชุมชนในพื้นที่

สรุปได้ว่า การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร เป็นการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นในชุมชน สังคม เกิดความเข้มแข็งในครอบครัว ชุมชน เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเกิดจิตสำนึกที่ดี มีจิตอาสา ทำให้ประเทศไทยของเรามีการพัฒนาสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ประชาชนมีความสุข ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีการบูรณาการแบบมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน ผ่านกลไกประชารัฐในการเพิ่มประสิทธิภาพการสร้างความสุข พัฒนาคุณภาพชีวิตให้แก่ประชาชน อาศัยองค์ความรู้จากชุมชน ท้องถิ่น สภาพการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน โดยมุ่งเน้นการอนุรักษ์สืบสานประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของประเทศชาติ ให้เกิดการพัฒนาค่อยๆพัฒนาทางวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างรายได้ เกิดการพัฒนาอาชีพของคนในชุมชนได้อย่างมั่นคง โดยมีการพัฒนาเครือข่ายชุมชนคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง

การส่งเสริมและการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน)

กรมการศาสนาได้กำหนดโมเดลพระมิตขับเคลื่อนสังคมคุณธรรม ใน 4 ด้าน กล่าวคือ ด้านพลังขับเคลื่อนจะประกอบด้วยสถาบันหลักในชุมชน คือ บ้าน-วัด-โรงเรียน ด้านประเทศชาติมั่นคงจะประกอบด้วยสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ด้านสังคมคุณธรรมประกอบด้วย คนมีคุณธรรม

ครอบครัวคุณธรรม หน่วยงานคุณธรรม โรงเรียนคุณธรรม ชุมชนคุณธรรม และด้านข้อปฏิบัติหลักของ “ชุมชนคุณธรรม” คือ (กรมการศาสนา, 2559)

1. ยึดและปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา เพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง

2. น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ในหลวงรัชกาลที่ 9 มาเป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้สามารถดำเนินชีวิตอย่างมั่นคง บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง ความพอมีพอกิน รู้จักพอประมาณ และคำนึงถึงความมีเหตุผล โดยยึดหลักทางสายกลาง

3. ดำเนินชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมไทยมีความเอื้ออาทร มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามและมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาของท้องถิ่นสู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวันของคนไทย โดยทำความเข้าใจในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติ การบูรณาการเชื่อมโยงทุกภาคส่วน ทุกองค์ประกอบ ไปสู่คุณธรรมคือสิ่งที่มีความค่า มีประโยชน์ เป็นความดีงาม เป็นมโนธรรม เป็นเครื่องประดับประดาใจให้เกลียดความชั่วกลัวบาป

การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขับเคลื่อนด้วยพลังบวร

ด้านที่ 1 ใช้ “บวร” (บ้าน-ชุมชน/วัด-ศาสนสถาน/โรงเรียน-ราชการ) เป็นพลังขับเคลื่อน “ชุมชนคุณธรรม”

ด้านที่ 2 ยึดข้อปฏิบัติหลัก 3 ประการ คือ ปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และดำรงชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมไทย มาเป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ด้านที่ 3 ให้ความสำคัญกับความมั่นคงของชาติใน 3 สถาบันหลัก คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์เป็นพลังนำพาชาติก้าวสู่ความมั่นคงและยั่งยืน

ด้านที่ 4 สร้างสังคมคุณธรรม ด้วยการพัฒนาคน /ครอบครัว /ชุมชน /องค์กรให้มีคุณธรรม (กรมการศาสนา, 2559)

กระบวนการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงขับเคลื่อนด้วยพลังบวร 9 ขั้นตอน ดังนี้ (กรมการศาสนา, 2559)

- 1) ประกาศเจตนารมณ์หรือข้อตกลงของชุมชน 2) กำหนดเป้าหมายของชุมชน 3) จัดทำแผนชุมชน 4) ดำเนินการตามแผนชุมชน 5) ติดตามประเมินผล 6) ยกย่องเชิดชูเกียรติชุมชน มีการประกาศยกย่องเชิดชูบุคคลผู้ทำความดี 7) ประเมินผลสำเร็จ 8) ขยายผลกิจกรรม ชุมชนมีการกำหนดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม 9) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ชุมชนมีองค์ความรู้จากกการเป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบ

แนวทางการสร้างความเข้มแข็งของ “บวร” เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ของชุมชนคุณธรรม น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่

การสร้างความเข้มแข็งของ “บวร” จะต้องอาศัยการบูรณาการการดำเนินงานร่วมกันของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และมีแนวทางการดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน มีพื้นที่เป้าหมายร่วมกัน คือ “ชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขับเคลื่อนด้วยพลังบวร” เพื่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรมเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนในชุมชน แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 2 ระดับ ดังนี้ (กรมการศาสนา, 2559)

ระดับจังหวัด

1. จัดประชุมคณะอนุกรรมการส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัด นำนโยบายสู่การปฏิบัติในพื้นที่
2. ผู้ว่าราชการจังหวัด ในฐานะประธานคณะอนุกรรมการส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัด และประธานคณะทำงานบริหารจัดการข้อมูลข่าวสารเพื่อการรับรู้ระดับจังหวัด พิจารณาดำเนินการ

ระดับชุมชน

1. ตั้งคณะทำงานขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนด้วยพลังบวรฯ ภายใต้คณะอนุกรรมการส่งเสริมคุณธรรมระดับจังหวัด โดยให้มีคณะทำงานครบทั้ง 3 องค์ประกอบหลัก คือ บ้าน-ชุมชน/วัด-ศาสนสถาน และโรงเรียน-ราชการ โดยคนในชุมชนเลือกกันเอง ทั้งตำแหน่งและจำนวนตามความเหมาะสม

2. คณะทำงานขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนด้วยพลังบวรฯ ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการรับและกระจายข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องให้ประชาชนในชุมชนเกิดความรู้ เข้าใจ โดยดำเนินการ ดังนี้ 1) จัดตั้งกลุ่มไลน์ในระดับชุมชนเพื่อรับ-ส่งข้อมูลข่าวสารจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ข่าวสารที่เกิดขึ้นในชุมชนคุณธรรม และจากสื่อมวลชนต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ 2) วิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากช่องทางต่าง ๆ ในชุมชน ก่อนนำส่งผ่านไปยังประชาชนในชุมชน 3) เผยแพร่ข่าวสารข้อมูลไปยังทุกครัวเรือนในชุมชนโดยใช้สื่อต่าง ๆ 4) ให้เลขานุการคณะทำงานขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนด้วยพลังบวรฯ รวบรวมและรายงานผลการดำเนินงานส่งไปยังสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ทุกสัปดาห์

3. ร่วมขับเคลื่อนงานโครงการกิจกรรมของทุกกระทรวง ทุกหน่วยงาน ที่ดำเนินการในพื้นที่ชุมชน พร้อมจัดพื้นที่เวที ในการพูดคุย ปรัชษาหารือวางแผนบูรณาการดำเนินโครงการ กิจกรรมของทุกภาคส่วน เน้นการมีส่วนร่วมของ “บวร” และทุกภาคส่วนในชุมชน เพื่อให้ชุมชนเป็นแหล่งปลูกฝัง บ่มเพาะและเผยแพร่องค์ความรู้ที่มีประโยชน์ พัฒนาจิตใจและจิตสำนึกด้านจริยธรรมให้แก่ประชาชนทุกระดับให้มีสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม รู้รักสามัคคี เสียสละ และกตัญญูรู้คุณ

สรุปได้ว่า การสร้างความเข้มแข็งของ “บวร” จะต้องอาศัยการบูรณาการการดำเนินงานร่วมกันของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และมีแนวทางการดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีพื้นที่เป้าหมายร่วมกัน คือ “ชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขับเคลื่อนด้วยพลังบวร” การนำหลักธรรมทางศาสนามาปรับประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ถือเป็นแนวทางหนึ่งในการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร ให้เกิดมีประสิทธิภาพได้อย่างแท้จริง เกิดการพัฒนาระบบคุณธรรมจริยธรรมที่ดั่งงามของคนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีความสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม ส่วนรวม รู้รักสามัคคี เสียสละและมีจิตอาสา

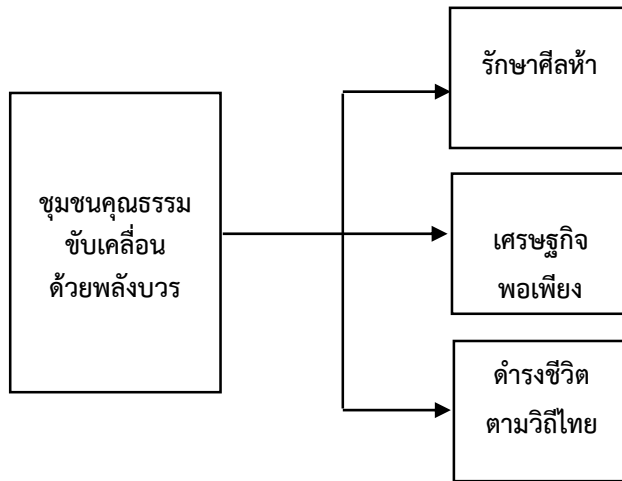

สรุป

การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวรถือเป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งในการสร้างความสามัคคีปรองดองของคนในชาติ เพราะเป็นส่วนที่สามารถนำเอาหลักคุณธรรมจริยธรรมมาเป็นแนวทางสำคัญในการส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความรัก ความสามัคคี ของคนในชุมชนและเกิดความเป็นสันติสุข หลักการสำคัญประการหนึ่งที่สังคมไทย ควรยึดเอาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตคือ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถสร้างความเข้มแข็งของ “บวร” เป็นกลไกการทำงานที่สำคัญของชุมชนเป็นแนวทางในการทำให้ชุมชนคุณธรรมทั่วประเทศเกิดความเข้มแข็ง พลังบวรเป็นพลังสำคัญที่สุดที่ทำให้สังคมไทยเกิดความเข้มแข็ง เพราะอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายในชุมชน ทั้งสามสถาบันของชุมชน คือ บ้าน วัด โรงเรียน ถือได้ว่าเป็นสามประสานหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน สังคมไทยให้เข้มแข็ง บ้านมีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมให้คนในครอบครัวเป็นคนดีมีคุณธรรม วัด/ศาสนสถาน เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน การดำรงตนตามวิถีวัฒนธรรมไทย มีความเอื้ออาทร มีขนบธรรมเนียมประเพณีดีงามและมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาของท้องถิ่นสู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวันของคนไทย ถือเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดเป็นพลังบวรที่เข้มแข็ง เป็นพลังบวรที่เป็นพลังหลักของชุมชนคุณธรรมได้อย่างแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

ในการขับเคลื่อนให้ชุมชนคุณธรรมเกิดความเข้มแข็ง สังคมไทยจะต้องเป็นสังคมคุณธรรมที่ประกอบด้วย คนมีคุณธรรม ครอบครัวมีคุณธรรม หน่วยงานมีคุณธรรม โรงเรียนมีคุณธรรม และชุมชนคุณธรรม สังคมมีคุณธรรม โดยชุมชนคุณธรรมต้องอาศัยข้อปฏิบัติหลักของชุมชนคุณธรรม ที่ประกอบไปด้วยการยึดและปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา เพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ภูมิพลอดุลยเดช ในหลวงรัชกาลที่ 9 มาเป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมั่นคงบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง ความพอมีพอกินรู้จักประมาณ และคำนึงถึงความมีเหตุผล โดยยึดหลักทางสายกลาง การดำรงตนตามวิถีวัฒนธรรมไทย มีความเอื้ออาทร มีขนบธรรมเนียมประเพณีดีงาม และมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาของท้องถิ่นสู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวันของคนไทย องค์ประกอบเหล่านี้ถือเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดเป็นพลังบวรที่เข้มแข็ง เป็นพลังบวรที่เป็นพลังหลักของชุมชนคุณธรรมได้อย่างแท้จริง (ดังภาพ)

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2559). *ชุมชนคุณธรรมต้นแบบวัดวาปีสุภท้าวาส*. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
- _____. (2561). *กระบวนการดำเนินงานชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวร ประจำปี 2561*. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
- _____. (2559). (ร่าง) *แนวทางการสร้างความเข้มแข็งของ “บวร” เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ของชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
- _____. (2559). *การดำเนินการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมภายใต้พลัง “บวร” บ้าน วัด ศาสนสถานโรงเรียน ราชการ*. กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
- คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ. (2559). *แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559-2564) ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2559*. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวัฒนธรรม.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560 – 2564*. เล่ม 133 ตอนที่ 115 ก หน้า 63 (30 ธันวาคม 2559)
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอำนาจเจริญ. (2560). *รายงานผลการดำเนินงานโครงการชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวรจังหวัดอำนาจเจริญ*. อำนาจเจริญ : สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอำนาจเจริญ.
- ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ (ศพอ.). (2561). “การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมโดยพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) สู่สังคมคุณธรรมที่มั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน” เรียกใช้เมื่อ 25 พฤษภาคม 2563 จาก <https://www.dra.go.th/site.2560/about.Thai-29-224-0-0.0.html>